AUTISMILIITTO

Autismiliiton lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 170/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain 13 b §:n muuttamisesta

Autismiliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto lastensuojelulain 13 b §:n muuttamiseen.

Autismiliiton mielestä on erittäin kannatettavaa, että sosiaalityöntekijäkohtaisesta asiakasmäärästä säädetään lailla. Henkilöstöresurssi ja osaava johtaminen ovat keskeisesti sosiaalityön laatuun ja asiakasturvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Muutoksen myötä sosiaalityöntekijöille jäisi enemmän aikaa keskittyä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja perheen tilanteeseen palveluprosessin eri vaiheissa kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa, palvelukokonaisuuden koordinoinnissa ym. Ehdotettu säädös voisi lisätä myös alan houkuttelevuutta ja helpottaa työntekijöiden rekrytointia.

Asiakasmäärän rajaus 30:een lapseen per työntekijä ei kuitenkaan vastaa STM:n ja Kuntaliiton lastensuojelun laatusuosituksia enintään 25 lapsesta vastuusosiaalityöntekijää kohden. Lastensuojelun sosiaalityö on vaativaa erityistason asiantuntijatyötä ja edellyttää monialaista osaamista mm. neuropsykiatristen lasten tarvitsemasta tuesta. Kuten esityksessä todetaan, asiakastyön mitoituksella tulee taata, että sosiaalityöntekijällä on tosiasiassa aikaa paneutua vastuullaan olevien lasten yksilöllisiin tuen tarpeisiin, niiden tunnistamiseen nykyistä aiemmin sekä tuen tarpeisiin parhaiten vastaavien tuen ja palvelujen järjestämiseen. Mitoituksella voidaan varmistaa, että myös vanhempien ja koko perheen huomioimiseen jää aikaa. Sosiaalityöntekijälle tulee jäädä riittävästi aikaa myös sijaishuollon tosiasiallisen järjestämisen ja laadun, esimerkiksi sijaishuoltopaikan käytäntöjen ja rajoitustoimenpiteiden, valvontaan. Kun henkilöstömitoitus on riittävä, sosiaalityöntekijöille jää aikaa myös työssä tarvittavan osaamisen kehittämiseen.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuollon henkilöstön autismiosaamista ja neuropsykiatrista osaamista on vahvistettava. Autismikirjo on aivojen neurobiologinen kehityshäiriö, joka vaikuttaa siihen, miten ihminen viestii ja on vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, sekä siihen, miten hän aistii ja kokee ympäröivän maailman. Autistisen ihmisen hermosto kuormittuu helposti ja sen seurauksena hänen stressitasonsa nousee. Kuormitusta aiheuttaa muun muassa uudet, vaihtuvat tai epäselvät tilanteet, arjen muutokset sekä uudet ihmiset, esimerkiksi jatkuvasti vaihtuvat omatyöntekijät ja sosiaalityöntekijät.

Autismikirjon lapsilla ja nuorilla on muita korkeampi riski tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle (THL:n syntymäkohorttitutkimus 97). Erikoissairaanhoidossa diagnosoiduista autismikirjon nuorista 18 % oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle ainakin kerran ennen 18 vuoden ikää. Nuorilla, joilla ei ollut autismidiagnoosia, sama luku oli 6 % (Syntymäkohortti 97, THL) . Moni autismikirjon lapsen sijoitus voitaisiin välttää, jos ammattilaiset osaisivat tunnistaa sen, miten autismikirjon ydinpiirteet näyttäytyvät lapsen tai nuoren käyttäytymisessä ja millaisia haasteita ne

tuovat arjesta selviytymiseen. Vasta tämän jälkeen on mahdollista järjestää tuki ja palvelut niin, että ne oikeasti hyödyttävät lasta ja hänen perhettään.

Osaamisen vahvistaminen on keskeistä, koska lastensuojelun laatuun liittyy merkittäviä huolia. Helsingin, Itä-Suomen ja Oxfordin yliopistojen sekä THL:n tuoreessa, kattavassa tutkimuksessa todettiin, että sijoitettujen lasten hyvinvointi ja terveys oli selvästi heikompi kuin heidän sisarustensa, joita ei ollut sijoitettu kodin ulkopuolelle. Sijoitus hyödyttää merkittävästi esimerkiksi sellaisia lapsia, joita vanhemmat vahingoittavat tai täydellisesti laiminlyövät. Keskimäärin sijaishuolto onnistuu kuitenkin turvaamaan heikosti lasten hyvinvoinnin. Tilanne oli vaikein lapsilla, jotka ovat sijoitettuina lastensuojelulaitoksiin.

Autismiliitto korostaa, että vammaisen lapsen ja perheen tarpeisiin tulee vastata jo varhaisessa vaiheessa sopivilla ja riittävillä vammais- ja sosiaalipalveluilla. Lastensuojelupalveluilla ei pidä korvata muiden palvelujen puutteita, kuten tällä hetkellä tapahtuu. Nykytilanteessa autismikirjon lapset ja nuoret jäävät vammais- ja sosiaalipalveluissa väliinputoajiksi. Vastuuta pallotellaan sosiaali- ja vammaispalvelujen välillä, kunnes ongelmat kärjistyvät ja joudutaan turvautumaan lastensuojeluun.

Ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki sekä vammais- ja sosiaalipalvelut tulee nähdä sosiaalisena investointina, joka lisää ihmisten hyvinvointia ja säästää yhteiskunnan varoja. Perustason palvelujen puute ja viivästyminen johtaa raskaampien ja kalliimpien palveluiden, kuten lastensuojelun sijoitusten ja psykiatrisen erikoissairaanhoidon tarpeen kasvuun ja erityistason palvelujen kuormittumiseen. Ongelmien syventyessä autismikirjon lapsille ja aikuisille voi kehittyä liitännäisongelmia, kuten mielenterveyden häiriöitä, syömisongelmia, itsetuhoisuutta jne.

Vaikka oikea-aikaisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin on tärkeää panostaa, se ei vähennä tarvetta lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitukselle. Kuten esityksessäkin todetaan, ennaltaehkäiseviin ja oikea-aikaisiin palveluihin panostaminen vaikuttaa lastensuojelun tarpeeseen viiveellä , eikä auta niitä lapsia ja nuoria, jotka jo ovat lastensuojelun asiakkaita. Toisaalta vammaisilla lapsilla on yhdenvertainen oikeus lastensuojelulain mukaisiin palveluihin niissä tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet ja huolenpidon puutteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä.

Hyvin kannatettava on myös perusteluissa mainittu ehdotus, että lapselle tulisi mahdollisuuksien mukaan turvata sama sosiaalityöntekijä koko lastensuojelun prosessin ajan, jos se on lapsen edun mukaista ja käytännön työssä mahdollista toteuttaa. Pitkäjänteinen työskentely saman lapsen ja perheen kanssa auttaa luottamuksen rakentamista ja tarpeiden tunnistamista. Tämä on tärkeää erityisesti autismikirjon lasten ja nuorten kanssa työskennellessä. Nimetyn omatyöntekijän tulisi kantaa vastuu myös palvelukokonaisuuden koordinoinnista. Nykytilanteessa perheille aiheutuu paljon palvelujen hakemiseen, käyttämiseen ja koordinointiin liittyvää metatyötä, joka jää palvelujen järjestäjälle usein näkymättömäksi (Särkikangas 2020).

AUTISMILIITTO

Esityksessä ehdotettu siirtymäaika on melko pitkä, mikä on ymmärrettävää, koska mitoituksen muutos edellyttää myös monia muita toimenpiteitä kuten koulutuspaikkojen ja alan houkuttelevuuden lisäämistä.

Henkilöstömitoituksen tarvetta tulisi tarkastella myös vammaispalveluiden ja sosiaalipalveluiden osalta etenkin lasten kanssa työskenneltäessä. Jos vammais- ja sosiaalipalvelujen resursseja ei vahvisteta, perheitä saatetaan tulevaisuudessa ohjata vielä nykyistä enemmän lastensuojelun piiriin siellä käytössä olevien parempien resurssien vuoksi, vaikka lapsen vammaan perustuviin palvelutarpeisiin tulisi lähtökohtaisesti vastata lapsen ja perheen edun mukaisilla vammaispalveluilla.

Henkilöstömitoitukset ovat tärkeitä, mutta ne eivät yksin riitä ratkaisemaan sosiaalihuollon henkilöstö- ja laatuongelmia. Tarvitaan myös uudenlaista ajattelua alan rekrytointikäytännöissä, koulutusjärjestelmien uudistamisessa, osaamisen tunnustamisessa ja johtamisessa. (Virtanen, Jalonen, Tammeaid 2021)

Autismiliitto ry on vuonna 1997 perustettu kansalais- ja asiantuntijajärjestö, jonka tehtävänä on edistää autismikirjon ihmisten ja heidän läheistensä yhdenvertaisuuden, vaikutusmahdollisuuksien ja hyvän elämän toteutumista.

Helsingissä 11.11.2021

Tarja Parviainen
toiminnanjohtaja

Sari Valjakka
vaikuttamistoiminnan asiantuntija

Lähteet

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnissa ja terveydessä vakavia puutteita

Särkikangas, U. (2020). Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö erityisperheiden arjessa : toiminnan ja ajankäytön näkökulma.

Virtanen, P., Jalonen, H., Tammeaid, M. (2021). Henkilöstömitoitukset eivät yksin ratkaise sote-sektorin ongelmia. HS Vieraskynä 8.11.2021.